

การพิจารณาเลือกระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยใช้คอมพิวเตอร์

ข้อพิจารณาในการเลือกระบบ

ในการพิจารณาเลือกระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยใช้คอมพิวเตอร์ว่าควร
จะเลือกระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยใช้คอมพิวเตอร์แบบรวมดำเนินการ ณ ศูนย์หักบัญชี
หรือแบบกระจายการดำเนินการสู่ธนาคารสมาชิกนั้น มีปัจจัยอันมีผลต่อความเหมาะสมสำหรับการ
เลือกแต่ละระบบต่างกัน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. ความแตกต่างของขนาดปริมาณงานของธนาคารสมาชิกในระบบ

ระบบธนาคารที่มีขนาดปริมาณงานของธนาคารสมาชิกในระบบไม่แตกต่างกันมาก นั่นคือ
ธนาคารสมาชิกต่างมีขนาดใหญ่ออ ๆ กัน มีระดับการพัฒนาอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ทันสมัยอยู่
ในระดับเดียวกัน การพัฒนาระบบไปสู่ระบบ การหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยใช้คอมพิวเตอร์
สามารถกำหนดให้ธนาคารสมาชิกต่างมีเครื่องพิมพ์รหัสข้อมูลหมึกแม่เหล็ก และเครื่องอ่านและ
แยกเช็คไว้ใช้เอง โดยที่ธนาคารสมาชิกต่างก็สามารถจะจัดดำเนินการเองได้ และจะได้รับ
ประโยชน์จากการนี้มากพอ ๆ กัน การเลือกพัฒนาระบบไปสู่ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร
โดยใช้คอมพิวเตอร์แบบกระจายการดำเนินการไปสู่ธนาคารสมาชิก จะเหมาะสมกว่าแบบ
รวมดำเนินการ ณ ศูนย์หักบัญชี

ในกรณีระบบธนาคารที่มีขนาดปริมาณงานของธนาคารสมาชิกในระบบมีความเหลื่อมล้ำ
แตกต่างกันมาก เช่นกรณีของประเทศไทย ดังข้อมูลปรากฏตามตารางที่ 8

ตารางที่ 8

ตารางแสดงปริมาณเชื้คทั้งหมดที่ผ่านสำนักหักบัญชี กับเชื้คของกลุ่มธนาคาร
ที่มีปริมาณมาก

ปี พ.ศ.	จำนวนเชื้คทั้งหมด (ฉบับ) (1)	จำนวนเชื้คของธนาคารที่มี จำนวนสูงสุด 5 ธนาคารแรก (ฉบับ) (2)	(2) คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ ของ (1)
2526	33,838,712	20,641,693	61.00%
2527	34,739,466	21,810,914	62.78%
2528	32,280,277	20,120,477	62.33%

ที่มา : สำนักหักบัญชีกรุงเทพมหานคร

1/ ธนาคารที่มีจำนวนเชื้คสูงสุด 5 ธนาคารแรกในแต่ละปีอาจไม่ใช่ 5 ธนาคารเดิมในปีที่ผ่านมา

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นว่า ปริมาณเช็คผ่านสำเนาหักบัญชีของธนาคารล่มาชิกที่มี ปริมาณเช็คล่งลู่ด 5 ธนาคารแรกในแต่ละปี มีจำนวนถึงหกสิบกว่าเปอร์เซ็นต์ คือ เกินกว่าครึ่ง หนึ่งของปริมาณเช็คทั้งหมดที่ผ่านสำเนาหักบัญชี ในขณะที่จำนวนธนาคารล่มาชิกทั้งหมดมีประมาณ 33 ธนาคาร ธนาคารที่มีขนาดปริมาณงานมากจำเป็นต้องหันมาใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เข้าช่วย ดำเนินการ แต่สำหรับธนาคารที่มีขนาดปริมาณงานไม่มากนักยังไม่มีความจำเป็นต้องนำเครื่อง คอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ โดยยังคงใช้ระบบที่ใช้บุคคลปฏิบัติงาน กันว่าสะดวกและมีประสิทธิภาพ ดีอยู่แล้ว

ดังนั้น หากจะเลือกใช้ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร โดยใช้คอมพิวเตอร์แบบกระจาย การดำเนินการลู่ธนาคารล่มาชิก ดูจะไม่เหมาะสม เพราะธนาคารล่มาชิกแต่ละธนาคารต่างมีวิธี ดำเนินการที่ไม่เหมือนกัน การกำหนดบังคับให้ธนาคารขนาดเล็กต้องจัดให้มีเครื่องอ่านและแยก เช็ค จะทำให้ธนาคารขนาดเล็กเสียเปรียบเป็นการเพิ่มภาระ ก่อให้เกิดความสิ้นเปลืองเปล่า ประโยชน์ แต่มีทางแก้คือ ให้ธนาคารล่มาชิกขนาดเล็กกรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่ม ๆ และร่วมกันจัดซื้อ เครื่องอ่านและแยกเช็คเอาไว้ใช้ร่วมกันภายในกลุ่ม ซึ่งจะก่อให้เกิดความประหยัดโดยส่วนรวม และยังสามารถใช้เครื่องอย่างเต็มประสิทธิภาพ แต่จะมีปัญหาเกี่ยวกับความไม่สะดวกในการใช้ เพราะ จะต้องเดินทางมาใช้ ณ สถานที่ตั้งเครื่องร่วมกัน ตลอดจนถึงต้องแบ่งเวลาการใช้เครื่องระหว่าง ธนาคารในกลุ่มให้เหมาะสมเป็นที่ยอมรับของกลุ่มด้วย ถ้าหากการรวมกลุ่มดังกล่าวไม่สามารถ กระทำได้ ก็ควรจะหันไปเลือกใช้ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยคอมพิวเตอร์แบบรวม ดำเนินการ ณ ศูนย์หักบัญชี

2. จำนวนธนาคารล่มาชิกในระบบ

ในระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยใช้คอมพิวเตอร์ ซึ่งมีการนำเครื่องอ่านและ แยกเช็คมาใช้ จำเป็นต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพของเครื่องอ่านและแยกเช็คว่าโดยทั่วไปจำนวน ช่องสำหรับแยกเช็คให้ไปตกอยู่นั้นมีจำกัด เช่นประมาณ 10-30 ช่อง ซึ่งทำให้การนำเช็คผ่าน เข้าอ่านและแยกในแต่ละครั้งสามารถแยกเช็คเป็นหมวดหมู่ธนาคารได้ 10-30 หมวดหมู่จำกัด ตามจำนวนช่องที่มีอยู่ โดยที่หากจะให้แยกเป็นรายธนาคารก็ต้องนำเช็คที่แยกหมวดหมู่ธนาคารแล้ว มาผ่านเข้าเครื่องอีกมากครั้งตามแต่จำนวนธนาคารล่มาชิกว่าจะมากหรือน้อย คือยิ่งจำนวน ธนาคารล่มาชิกมาก ก็ยิ่งต้องเสียเวลาในการนำเช็คผ่านเข้าเครื่องซ้ำมากครั้ง ดังนั้น ในกรณี

ที่จำนวนธนาคารสมาชิกในระบบการหักบัญชีมียิ่งมากธนาคาร ระบบการหักบัญชีแบบกระจายการ
 ดำเนินการสู่ธนาคารสมาชิกดูจะเหมาะสมกว่า เพราะจะเป็นการกระจายขั้นตอนการดำเนินการ
 เกี่ยวกับตัวเช็คไปสู่อำนาจสมาชิก ลดภาระของศูนย์หักบัญชี ดังเช่นกรณีของประเทศออสเตรเลีย
 การดำเนินงานหักบัญชีของสำนักหักบัญชี ACHA (Australian Clearing House Association)
 ครอบคลุมถึงการหักบัญชีระหว่างธนาคารทั้งประเทศ จำนวนประมาณ 6,000 สำนักงานสาขา
 ได้เลือกใช้ดำเนินการแบบกระจายการดำเนินการสู่ธนาคารสมาชิก โดยยอมให้ธนาคารสมาชิก
 แลกเปลี่ยนเช็คกันเองโดยตรง แต่ส่งเฉพาะยอดดุล เรียกเก็บเงินเข้าร่วมคำนวณเป็นดุลการหัก
 บัญชี

สำหรับกรณีของสำนักหักบัญชีที่กรุงเทพมหานคร จะเห็นว่าจำนวนธนาคารสมาชิกมี
 ประมาณ 33 ธนาคาร ซึ่งนับว่ายังไม่มากนัก สามารถเลือกใช้ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร
 โดยใช้คอมพิวเตอร์แบบรวมดำเนินการ ณ ศูนย์หักบัญชีได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ หากเครื่อง
 อ่านและแยกเช็คของศูนย์หักบัญชีมีเวลาว่างพอ ก็อาจให้บริการแยกเช็คออกเป็นรายสาขาธนาคาร
 ด้วยก็ได้

3. ปริมาณเช็คส่งเข้าเรียกเก็บเงินผ่านระบบ

เนื่องจากช่วงเวลาที่กำหนดให้ต้องดำเนินการหักบัญชีให้เสร็จสิ้นในแต่ละรอบการหักบัญชี
 มีจำกัด ดังนั้น การพิจารณาเลือกระบบจะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของกระบวนการหักบัญชี
 ทั้งหลายเพื่อให้ได้ผลเสร็จสิ้นภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ในกรณีที่ปริมาณเช็คเรียกเก็บเงิน
 ผ่านระบบมีเป็นจำนวนล้าน ๆ ฉบับต่อวัน หากจะใช้ระบบรวมดำเนินการ ณ ศูนย์หักบัญชี ย่อมทำให้
 ปริมาณเช็คดังกล่าวประดังเข้ามามากจนศูนย์หักบัญชีไม่สามารถจะจัดดำเนินการได้ทัน เวลาอย่าง
 มีประสิทธิภาพ ในกรณีเช่นนี้ควรเลือกระบบกระจายการดำเนินการสู่ธนาคารสมาชิก เพื่อให้ช่วย
 แบ่งเบาภาระขั้นตอนการดำเนินการกับตัวเช็คดังกล่าว ดังเช่นกรณีของประเทศออสเตรเลีย
 มีปริมาณเช็คเรียกเก็บเงินผ่านระบบมากถึงประมาณวันละ 2.8 ล้านฉบับ และกรณีของประเทศ
 อังกฤษ มีปริมาณเช็คเรียกเก็บเงินผ่านระบบถึงวันละประมาณ 6.8 ล้านฉบับ ซึ่งทำให้ไม่สามารถ
 นำตัวเช็คทุกฉบับให้ผ่านการดำเนินการที่ศูนย์หักบัญชีได้ จำเป็นต้องใช้วิธีดำเนินการแบบกระจาย
 การดำเนินการสู่ธนาคารสมาชิก โดยยอมให้ธนาคารสมาชิกส่งเช็คเรียกเก็บเงินกันเองโดยตรง

และอาศัยความเชื่อถือในข้อมูลที่ธนาคารสมาชิกจัดทำขึ้น มีการยอมรับยอดดุลการหักบัญชีที่สำนักหักบัญชีโดยไม่จำเป็นต้องได้รับหรือเห็นตัวเช็คก่อน

กรณีของสำนักหักบัญชีกรุงเทพมหานคร ปริมาณเช็คผ่านระบบมีประมาณวันละหนึ่งแสนกว่าฉบับ ซึ่งนับว่าใกล้เคียงกับของประเทศสิงคโปร์ และของสำนักหักบัญชีกัวลาลัมเปอร์ (KLACH) ในประเทศมาเลเซีย ซึ่งมีประมาณวันละ 120,000 ฉบับ และได้เลือกดำเนินการตามระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยใช้คอมพิวเตอร์แบบรวมดำเนินการ ณ ศูนย์หักบัญชี ซึ่งนับว่าเหมาะสม มีประสิทธิภาพและมีความเป็นไปได้มาก

4. ที่คั่นคิดและการให้ความเชื่อถือของธนาคารสมาชิกต่อระบบที่ใช้

การเลือกระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยใช้คอมพิวเตอร์ที่จะมาบังคับใช้กับธนาคารสมาชิกในระบบ จำเป็นต้องคำนึงถึงที่คั่นคิดและความเชื่อถือที่ธนาคารสมาชิกมีต่อระบบที่เลือกที่จะยอมรับระบบใหม่ เพราะเป็นปัจจัยสำคัญอันมีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาไปสู่ระบบงานใหม่ดังกล่าว

ที่คั่นคิดและความเชื่อถือในระบบงาน ปกติจะขึ้นอยู่กับความใกล้ชิดคุ้นเคยที่ธนาคารสมาชิกมีต่อระบบงานนั้น หากวิธีการที่ใช้เป็นที่คุ้นเคยรู้สึกกันดี และจากประสบการณ์ทำให้เกิดความเชื่อถือในความถูกต้องของผลลัพธ์ที่ได้ ดังเช่นกรณีของการใช้คอมพิวเตอร์กับระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารแบบกระจายการดำเนินการสู่ธนาคารสมาชิก โดยหากธนาคารสมาชิกต่างมีความเชื่อถือในวิธีการที่แต่ละธนาคารสมาชิกต่างจัดทำดำเนินการเกี่ยวกับตัวเช็คและการประมวลผลแล้ว วิธีการเช่นนี้ก็นับว่าเหมาะสม แต่สำหรับกรณีของสำนักหักบัญชีที่กรุงเทพมหานคร การใช้คอมพิวเตอร์กับระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยทั่วไปยังนับว่าเป็นเรื่องใหม่ ดังนั้น หากจะมีศูนย์หักบัญชี ซึ่งเป็นผู้ไม่มีส่วนได้เสียกับธนาคารสมาชิกใดสมาชิกหนึ่งโดยเฉพาะ ได้รับความไว้วางใจให้รับดำเนินการขั้นตอนทั้งหมดเกี่ยวกับตัวเช็ค ตลอดจนประมวลผลการหักบัญชี ซึ่งก็คือการเลือกใช้ระบบการรวมดำเนินการ ณ ศูนย์หักบัญชี ย่อมจะเป็นที่ยอมรับมากกว่า

5. ความพร้อมแห่งปัจจัยอันมีความสำคัญต่อการจัดตั้งระบบงาน

การเลือกระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยคอมพิวเตอร์แบบรวมดำเนินการ ณ ศูนย์หักบัญชี จำเป็นต้องมีผู้รับผิดชอบดำเนินการ ต้องอาศัยปัจจัยเงินทุนซึ่งเป็นจำนวนเงินไม่น้อยต้องมีกำลังพนักงานและสถานที่ตั้งของศูนย์หักบัญชี หากปรากฏว่ามีการกำหนดผู้รับผิดชอบดำเนินการ ศูนย์หักบัญชี ซึ่งเป็นที่ยอมรับของธนาคารสมาชิก ไม่มีปัญหาเรื่องเงินลงทุนและเรื่องอื่น ๆ แล้ว

ก็อาจจะทำให้การเลือกระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยคอมพิวเตอร์แบบรวมดำเนินการ ณ ศูนย์หักบัญชี เป็นวิธีที่เหมาะสมควรแก่การเลือก แต่ถ้าสภาวะการณเป็นในรูปตรงกันข้าม คือ ไม่สามารถหาผู้รับผิดชอบดำเนินการศูนย์หักบัญชีที่เหมาะสม ตลอดจนมีปัญหา เรื่อง เงินลงทุนและ เรื่องอื่น ๆ ก็อาจต้องเลือกระบบกระจายการดำเนินการสู่ธนาคารสมาชิก เพราะในระบบดังกล่าว ธนาคารสมาชิกมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบดำเนินการขั้นตอนเกี่ยวกับตัว เช็คและการประมวลผลในส่วน ของตนอยู่แล้วอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

6. ลำดับขั้นตอนในการพัฒนาระบบ

จากการศึกษาถึงระดับขั้นพัฒนาการของระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารไปสู่ระบบคอมพิวเตอร์ในประเทศต่าง ๆ ซึ่งได้กล่าวถึงในบทที่ 5 จะเห็นว่าสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับคือ

ก. ระดับขั้นต้นของการพัฒนา หมายถึงช่วงการพัฒนาระยะแรก โดยเป็นระยะ ที่เพิ่งเริ่มเปลี่ยนแปลงจากระบบที่ไม่มีการใช้ เครื่องคอมพิวเตอร์ มาสู่ระบบที่มีการนำเครื่อง คอมพิวเตอร์มาใช้ ซึ่งจากการศึกษาพัฒนาการของประเทศต่าง ๆ ที่อยู่ในระดับขั้นเริ่มแรกนี้ พบว่ามักจะเลือกใช้ระบบการพิมพ์รหัสข้อมูลหมึกแม่เหล็กบนเช็ค และใช้เครื่องอ่านและแยกเช็ค ซึ่งเชื่อมต่อเข้ากับเครื่องคอมพิวเตอร์ และเลือกใช้ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารแบบรวม ดำเนินการ ณ ศูนย์หักบัญชี ดังเช่นกรณีของประเทศมาเลเซีย เริ่มใช้เมื่อประมาณเดือนมกราคม พ.ศ. 2527 ประเทศฟิลิปปินส์ เริ่มใช้ประมาณ ปี พ.ศ. 2523 ประเทศสิงคโปร์เริ่มใช้ ประมาณเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2525 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเหตุผลที่ว่า ในระยะเริ่มแรก ธนาคารสมาชิกในระบบยังไม่มีความพร้อมที่จะรับผิดชอบดำเนินการ เกี่ยวกับเช็คตามวิธีการที่กำหนด นอกจากนั้นปริมาณเช็คเรียกเก็บเงินผ่านระบบในระยะเริ่มแรกนี้ยังมีไม่มากนัก ศูนย์หักบัญชีสามารถ รับภาระดำเนินการให้ได้ เมื่อพิจารณาถึงระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารที่สำนักหักบัญชี กรุงเทพมหานคร จะเห็นว่าอยู่ในสภาวะการณคล้ายกัน ดังนั้น ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร แบบรวมดำเนินการ ณ ศูนย์หักบัญชีจึงน่าจะเหมาะสมที่จะเลือกใช้มากกว่าระบบกระจายการดำเนินการ สู่ธนาคารสมาชิก

ข. ระดับขั้นการพัฒนาในระยะที่สอง หมายถึงช่วงเวลาซึ่งผ่านพ้นระยะเริ่มต้นมาแล้ว คือระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยใช้คอมพิวเตอร์ เป็นที่แพร่หลายรู้จักกันดีในหมู่ธนาคารสมาชิก และมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นเหตุให้ปริมาณเช็คเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนทำให้ธนาคารสมาชิก

ส่วนใหญ่ของระบบได้นำคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในระบบการหักบัญชีระหว่างสาขาภายในธนาคารเดียวกัน คือธนาคารสาขาต่างมีเครื่องพิมพ์รหัสข้อมูลหมึกแม่เหล็กและเครื่องอ่านและแยกเช็คไว้ใช้เองแล้ว ในกรณีเช่นนี้ ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยใช้คอมพิวเตอร์แบบกระจายการดำเนินงานไปสู่ธนาคารสาขาย่อมจะเป็นวิธีการที่เหมาะสมกว่า ดังเช่นกรณีของประเทศออสเตรเลียและอังกฤษ

ค. ระดับขั้นการพัฒนาระยะที่สาม หมายถึงช่วงเวลาที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมาก เช็คเรียกเก็บเงินมีปริมาณเพิ่มขึ้นเป็นวันละหลาย ๆ ล้านฉบับ ในขณะที่ผลการหักบัญชีระหว่างธนาคารสาขาเป็นที่จะต้องทราบผลโดยเร็ว เพราะมีความสำคัญเป็นจำนวนมาก เมื่อมีการพัฒนาถึงระดับนี้ การใช้ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยคอมพิวเตอร์แบบรวมดำเนินการ ศูนย์หักบัญชีย่อมไม่อาจนำมาใช้ได้ และหากจะเลือกแบบกระจายการดำเนินการสู่ธนาคารสาขา ก็จะทำให้ไม่สามารถทราบผลการหักบัญชีระหว่างธนาคารได้ทันที ต้องรอให้ธนาคารสาขาทั้งหมดส่งยอดดุลการหักบัญชีของตนมายังสำนักหักบัญชีเสียก่อน เมื่อเป็นเช่นนี้ จำเป็นต้องพัฒนาระบบให้ก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่ง โดยอาศัยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของคอมพิวเตอร์ซึ่งใช้ระบบปฏิบัติข้อมูลโดยสับปลั๊ก (on-line) โดยวิธีให้มีการติดตั้งเครื่องรับส่งข้อมูล (Terminal) ณ ที่ทำการของแต่ละธนาคารสาขา โดยเชื่อมต่อกับเครื่องคอมพิวเตอร์ ณ ศูนย์หักบัญชี ข้อมูลเกี่ยวกับการหักบัญชีระหว่างธนาคารจะถูกส่งผ่านเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์โดยการป้อนข้อมูลเข้าทางเครื่องรับส่งข้อมูลโดยธนาคารสาขา ข้อมูลที่ป้อนเข้าเครื่องจะถูกนำไปประมวลผลทันทีที่มีข้อมูลผ่านเข้ามา วิธีการนี้จะทำให้สามารถทราบผลการหักบัญชีได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมาก ดังเช่นกรณีของประเทศอังกฤษ ซึ่งมีศูนย์ดำเนินการในกรุงลอนดอน ได้ใช้ระบบดังกล่าวมาตั้งแต่กลางปี พ.ศ. 2526 (ค.ศ. 1983) และในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีศูนย์กลางในเมืองโตเกียว

7. ความพร้อมทางพื้นฐานด้านอื่น ๆ

การพิจารณาเลือกระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยใช้คอมพิวเตอร์ว่าควรจะเป็นแบบใดนั้น ควรต้องพิจารณาถึงความพร้อมทางพื้นฐานในแต่ละด้าน เช่นระบบงานคอมพิวเตอร์ภายในธนาคารสาขา ระบบบัญชีลูกค้า มาตรฐานการพิมพ์รหัสข้อมูลหมึกแม่เหล็กบนเช็ค มาตรฐานขนาดเช็คและแถบรหัส มาตรฐานการอ่านและแยกเช็ค โดยหากระบบงานภายในของธนาคารสาขา ยังไม่มีการนำคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้กับระบบการเข้าและหักบัญชีลูกค้า และมาตรฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับเช็คยังไม่ดีพอ คือโดยทั่วไปมีข้อผิดพลาดมาก ความน่าเชื่อถือมีน้อย เช่นนี้ ย่อมมีความ

ค่าเป็นที่จะต้องให้เชื่อกทุกฉบับผ่านเข้าศูนย์หักบัญชี เพื่อดำเนินการตามขั้นตอนและลอบทานข้อมูลบนเชื่อก ซึ่งทำให้เกิดความเหมาะสมที่จะเลือกใช้ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารแบบรวมดำเนินการ ณ ศูนย์หักบัญชี

หากเป็นกรณีที่มีความพร้อมทางพื้นฐาน โดยธนาคารสมาชิกในระบบต่างได้นำคอมพิวเตอร์มาใช้กับระบบงานภายในธนาคาร และระบบบัญชีเงินฝากของลูกค้าแล้ว และมาตรฐานต่าง ๆ อยู่ในระดับดี การดำเนินการเกี่ยวกับเชื่อกโดยธนาคารสมาชิกในระบบมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือใกล้เคียงกัน ไม่ว่าจะการดำเนินการดังกล่าวจะกระทำโดยธนาคารสมาชิกหรือศูนย์หักบัญชี ก็มีความน่าเชื่อถือเท่า ๆ กัน เช่นนี้ก็ไม่จำเป็นต้องจะต้องถูกล่งเข้ามาดำเนินการยังศูนย์หักบัญชี ดังเช่นกรณีของประเทศออสเตรเลียที่ได้เลือกใช้ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยคอมพิวเตอร์แบบกระจายการดำเนินการสู่ธนาคารสมาชิก ซึ่งนับว่าเป็นวิธีที่เหมาะสมตามสภาพการณ์ความพร้อมทางพื้นฐานที่เป็นอยู่ของประเทศออสเตรเลีย

กรณีของสำนักหักบัญชีกรุงเทพมหานคร หากพิจารณาในแง่เพื่อความประหยัดโดยส่วนรวมแล้ว อาจเลือกใช้ระบบกระจายการดำเนินการสู่ธนาคารสมาชิก โดยกำหนดให้ธนาคารต่าง ๆ รวมตัวกันเป็นกลุ่ม ๆ อย่างเหมาะสมเพื่อจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องอ่านและแยกเชื่อก ตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็น เพื่อเอาไว้ใช้ร่วมกันในหมู่ธนาคารสมาชิกกลุ่มเดียวกัน แทนที่แต่ละธนาคารต่างฝ่ายต่างต้องจัดหามาไว้ใช้โดยลำพัง เพราะหากเป็นธนาคารขนาดใหญ่ ปริมาณเชื่อกเรียกเก็บเงินที่จะใช้เครื่องดำเนินการให้ ย่อมใช้เวลาของเครื่องไม่เต็มประสิทธิภาพ เครื่องจะถูกปล่อยทิ้งให้ว่างงานเป็นส่วนมาก แทนที่จะใช้เวลาว่างงานของเครื่องไปทำงานได้อีกอย่างใดก็ดี วิธีการดังกล่าวก็มีข้อเสียคือ ธนาคารสมาชิกอาจมีปัญหาเกี่ยวกับความไม่สะดวกในการใช้เครื่อง เพราะจะต้องเดินทางไปใช้เครื่องยังสถานที่ตั้งเครื่อง และจะต้องทำความเข้าใจ แบ่งเวลาการใช้เครื่องสำหรับแต่ละธนาคารสมาชิกภายในกลุ่มให้เป็นที่เรียบร้อย มิฉะนั้นจะเกิดปัญหาการแย่งกันใช้เครื่อง เมื่อใกล้กำหนดเวลาการหักบัญชี

ปัญหา อุปสรรคและสิ่งที่ต้องตัดสินใจ เมื่อเลือกระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยคอมพิวเตอร์
แบบรวมดำเนินการ ณ ศูนย์หักบัญชี

1. ปัญหาผู้ลงทุนและรับผิดชอบดำเนินการศูนย์หักบัญชี

การเลือกระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยใช้คอมพิวเตอร์แบบรวมดำเนินการ ณ ศูนย์หักบัญชี ทำให้ศูนย์หักบัญชีมีบทบาทและภาระหน้าที่ในการดำเนินการมาก จำเป็นต้องหาผู้ลงทุนรับผิดชอบดำเนินการที่เหมาะสม ทางเลือกสำหรับการตัดสินใจในปัญหานี้มีดังนี้

1.1 ให้ธนาคารกลางลงทุนและดำเนินการเอง ในลักษณะที่ถือว่า ศูนย์หักบัญชี เป็นส่วนหนึ่งของธนาคารกลาง เช่นเดียวกับ KLACH (Kuala-Lumpur Automated Clearing House) ในประเทศมาเลเซีย และมีการคิดค่าบริการจากธนาคารสมาชิกตามปริมาณงานและปริมาณเช็คที่ส่งเข้าเรียกเก็บเงินผ่านระบบ

ทางเลือกนี้จะเหมาะสมต่อเมื่อสภาพการณ์ไม่เอื้ออำนวยให้มีการจัดตั้งศูนย์หักบัญชีที่ดำเนินการโดยอิสระ และธนาคารกลางมีความพร้อมที่จะรับภาระดังกล่าวได้ โดยมีปัจจัยเงินลงทุนพร้อม มีกำลังพนักงาน สถานที่และระบบการควบคุมบริหารงานที่คล่องตัว

1.2 จัดตั้งศูนย์หักบัญชีขึ้นในรูปของนิติบุคคล ดำเนินการโดยอิสระ แต่อยู่ภายใต้การกำกับควบคุมของธนาคารกลาง ซึ่งการลงทุนอาจเลือกกระทำได้ดังนี้

1.2.1 โดยธนาคารสมาชิกทุกธนาคารลงทุนร่วมกัน อาจจัดดำเนินการโดยสมาคมธนาคาร เช่นเดียวกับกรณีของสำนักหักบัญชีเอกชนในประเทศญี่ปุ่น

1.2.2 โดยกลุ่มของธนาคารสมาชิก ซึ่งสมัครใจจะร่วมลงทุน มาลงทุนร่วมกัน และคิดค่าบริการจากธนาคารสมาชิกผู้ร่วมลงทุนตามปริมาณงานและปริมาณเช็คที่ส่งเข้าเรียกเก็บ แต่ในขณะเดียวกันก็อนุญาตให้ธนาคารที่ไม่ได้เข้าร่วมลงทุนใช้บริการของศูนย์หักบัญชี โดยคิดค่าบริการในอัตราที่สูงกว่าอัตราที่คิดจากสมาชิกผู้ร่วมลงทุน เช่นเดียวกับที่ใช้อยู่ในประเทศฟิลิปปินส์

1.3 โดยการจ้างบริษัทคอมพิวเตอร์เอกชนมาดำเนินการภายใต้การกำกับควบคุมของธนาคารกลาง วิธีนี้จะตัดปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการลงทุนครั้งแรก ธนาคารสมาชิกทุกธนาคารจะได้รับบริการและถูกคิดค่าบริการตามปริมาณงานและปริมาณเช็คที่ส่งเข้า เรียกเก็บในอัตราเท่าเทียมกัน แต่อาจจะเป็นอัตราที่สูงกว่ากรณีอื่น การดำเนินการจะมีความสะดวกและคล่องตัว แต่มีปัญหาเรื่องความปลอดภัยในการเก็บรักษาข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับการหักบัญชีระหว่างธนาคารซึ่งถือเป็นความลับของธนาคารสมาชิกแต่ละธนาคาร

เมื่อพิจารณาถึงกรณีของสำนักหักบัญชีกรุงเทพมหานคร เห็นว่า เนื่องจากระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารจัดตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์ร่วมกันของธนาคารสมาชิกในระบบ ดังนั้นจึงควรจัดตั้งศูนย์หักบัญชีขึ้นในรูปของนิติบุคคล ดำเนินการโดยอิสระแต่อยู่ภายใต้การกำกับควบคุมของธนาคารกลาง ร่วมลงทุนโดยธนาคารสมาชิกทุกธนาคาร แต่จำนวนเงินลงทุนของแต่ละธนาคารจะต้องร่วมลงทุนอาจกำหนดให้ไม่เท่ากัน ทั้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับปริมาณเช็คที่ส่งเข้า เรียกเก็บของแต่ละธนาคาร โดยอาจนำลัทธิคำนวณเช็คเรียกเก็บ เงินที่ผ่านมาในระยะสองปีล่าสุดเป็นตัวกำหนดสัดส่วนการลงทุนครั้งแรก ส่วนค่าใช้จ่ายในการดำเนินการต่อไปให้คิดค่าบริการจากธนาคารสมาชิกผู้ใช้บริการตามปริมาณงานและปริมาณเช็คที่ส่งเข้า เรียกเก็บในอัตราเท่าเทียมกัน ในกรณีที่มีธนาคารขนาดเล็กบางธนาคารไม่พร้อมที่จะเข้าร่วมลงทุน ก็อาจกำหนดให้ธนาคารนั้นใช้ประโยชน์จากศูนย์หักบัญชีในรูปของระบบธนาคารตัวแทน เช่นในประเทศอังกฤษก็ได้

2. ปัญหาวิธีการลงทุน

วิธีการลงทุนในเครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องอ่านและแยกเช็คตลอดจนอุปกรณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะจัดตั้งใช้งานที่ศูนย์หักบัญชีอาจเลือกลงทุนได้ดังนี้

2.1 โดยวิธีซื้อ หมายถึงศูนย์หักบัญชีทำการสั่งซื้อเครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องอ่านและแยกเช็ค ตลอดจนอุปกรณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องจากบริษัทผู้ขาย วิธีนี้ทำให้ศูนย์หักบัญชีเป็นเจ้าของเครื่องโดยสิทธิ์ขาด แต่มีข้อเสียคือ จำเป็นต้องใช้จ่ายเงินลงทุนครั้งแรกเป็นจำนวนสูง ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมบำรุงรักษาค่าประกันความเสียหาย ค่าใช้จ่ายในการพัฒนาโปรแกรมคำสั่งงานเพื่อให้สามารถใช้งานได้ นอกจากนี้ในปัจจุบันเครื่องคอมพิวเตอร์ยังมีการปรับปรุงพัฒนาประสิทธิภาพให้ดีขึ้นเรื่อยๆ หากมีเครื่องรุ่นใหม่ที่มีประสิทธิภาพดีกว่า การเปลี่ยนไปใช้เครื่องรุ่นใหม่จะทำไม่ได้ง่ายนัก เพราะจะต้องใช้จ่ายเงินลงทุนใหม่จำนวนมาก การจำหน่ายเครื่องเดิมทำได้ยาก

2.2 โดยวิธีเช่า หมายถึงคู่สัญญาเช่าอาจเลือกทำสัญญาเช่า เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องอ่านและแยกเข็ชและอุปกรณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องจากบริษัทผู้ให้เช่า โดยอาจกำหนดค่าเช่า เป็นรายปีตามแต่จะตกลงกัน วิธีนี้จะตัดปัญหาเรื่อง เงินลงทุนครั้งแรกซึ่งเป็นจำนวนเงินสูงมาก แต่ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานจะสูง เพราะต้อง เสียค่าเช่า เครื่องด้วย ข้อดีของวิธีเช่าคือ ปกติ บริษัทผู้ให้เช่าจะต้องรับภาระค่าซ่อมแซมบำรุงรักษาเครื่อง ค่าใช้จ่ายในการพัฒนาโปรแกรมคำสั่ง งานเพื่อให้ใช้งานได้ นอกจากนี้ หากปริมาณงานในอนาคตขยายตัวเพิ่มมากขึ้น หรือมีพัฒนาการ เครื่องรุ่นใหม่ที่มีประสิทธิภาพดีขึ้น ย่อมมีความคล่องตัวในการขอเปลี่ยนไปใช้ เครื่องรุ่นใหม่ นั้นได้

อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นวิธีซื้อหรือวิธีเช่า หากคู่สัญญาเช่ารับดำเนินการตามขั้นตอน การหักบัญชีระหว่างธนาคารเอง ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่จะต้องเกิดขึ้นอีก คือ ค่าจัดเตรียมสถานที่ตั้ง คู่สัญญาเช่า เงินเดือนพนักงาน ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า ค่าวัสดุครุภัณฑ์ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ แต่ถ้า เป็นกรณีที่เลือกจ้างบริษัทคอมพิวเตอร์เอกชนมาดำเนินการแทน ค่าใช้จ่ายดังกล่าวจะตกเป็นภาระ ของบริษัทเอกชนที่มาดำเนินการนั้น ซึ่งอัตราค่าบริการที่คิดจากธนาคารล่าช้ากว่าใน กรณีแรก

3. ปัญหาการให้บริการพิเศษแก่ธนาคารล่าช้าในการพิมพ์หลักฐานแม่เหล็ก บนเชิค

หากได้มีการตัดสินใจเลือกใช้ระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยใช้คอมพิวเตอร์ แบบรวมดำเนินการ ณ คู่สัญญาเช่า จำเป็นต้องตัดสินใจในเรื่องต่อไปว่า คู่สัญญาเช่าจะ เปิดบริการ พิเศษแก่ธนาคารล่าช้าผู้ต้องการในการพิมพ์หลักฐานแม่เหล็กบนเชิคหรือไม่ เพราะหน้าที่ หลักของคู่สัญญาเช่าตามวิธีการแบบรวมดำเนินการ ณ คู่สัญญาเช่ามีเพียงต้องดำเนินการนำเชิค ซึ่งพิมพ์หลักฐานแม่เหล็ก เรียบร้อยแล้วมาอ่านและแยกเชิค และดำเนินการประมวลผลเพื่อ ให้ได้ผลลัพธ์ของการหักบัญชีระหว่างธนาคาร การตัดสินใจในเรื่องนี้ขึ้นอยู่กับ การพิจารณาถึง ความพร้อมของธนาคารล่าช้าในระบบว่ามีความพร้อมในการจัดทำดำเนินการพิมพ์หลักฐานแม่เหล็กบน เชิคอย่างครบถ้วนหรือไม่ หากธนาคารล่าช้าทุกธนาคารมีความพร้อม คู่สัญญาเช่าก็ ไม่จำเป็นต้องจัดทำบริการพิเศษดังกล่าว แต่เมื่อพิจารณาถึงความพร้อมดังกล่าวของธนาคาร ล่าช้าในระบบการหักบัญชีที่สำนักหักบัญชีกรุงเทพมหานคร เห็นว่าต่างมีความพร้อมไม่เท่ากัน บาง ธนาคารมีความพร้อมเต็มที่ เพราะวิธีการดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้ภายในธนาคารอยู่แล้ว แต่บาง

ธนาคารยังไม่มีความพร้อมเลย ดังนั้นจึงเห็นว่า หากมีการจัดตั้งระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคาร โดยใช้คอมพิวเตอร์แบบรวมดำเนินการ ณ. ศูนย์หักบัญชีควรจัดให้มีบริการพิเศษดังกล่าว เพื่อให้ บริการแก่สมาชิกที่ต้องการ ทั้งนี้จะเป็นลักษณะ เช่นเดียวกับที่ใช้อยู่ในประเทศมาเลเซีย

4. ปัญหาการขยายตัวของปริมาณเช็คเรียกเก็บเงินผ่านระบบ

การเลือกระบบการหักบัญชีระหว่างธนาคารโดยใช้คอมพิวเตอร์แบบรวมดำเนินการ ณ. ศูนย์หักบัญชี ต้องพิจารณาถึงปัญหาการขยายตัวของปริมาณเช็คเรียกเก็บเงินผ่านระบบที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคตด้วยว่า ศูนย์หักบัญชีจะรับภาระปริมาณเช็คดังกล่าวไว้ได้หรือไม่ ต้องมีการตัดสินใจวางแผนไว้ล่วงหน้า เช่น วางแผนกำลังพนักงาน สถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ การขยายประสิทธิภาพของเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ประกอบต่างๆ เป็นต้น สำหรับทางแก้ไขในกรณีที่มีการขยายตัวมากจนเกินกำลังจัดดำเนินการของศูนย์หักบัญชี อาจกระทำโดยเลือกวิธีเข้า ซึ่งจะเพิ่มลดเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่างๆ ได้คล่องตัวกว่าหรือกำหนดให้ธนาคารสมาชิกขนาดใหญ่ ซึ่งมีปริมาณเช็คเรียกเก็บเงินระหว่างกันเป็นจำนวนมาก เช่น ประมาณร้อยละ 10-15 ของปริมาณเช็คเรียกเก็บเงินผ่านระบบทั้งหมด สามารถแลกเปลี่ยนตราสารเรียกเก็บเงินระหว่างกันเองภายนอกศูนย์หักบัญชีได้ แต่จะต้องนำยอดจำนวนฉบับและจำนวนเงินมารวมคำนวณในใบสรุปผลการนำส่งเช็คซึ่งนำส่งเรียกเก็บผ่านศูนย์หักบัญชี เพื่อรวมคำนวณยอดตุลการหักบัญชีสุทธิของทั้งระบบ วิธีการนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า ธนาคารสมาชิกขนาดใหญ่เหล่านั้นต่างมีเครื่องพิมพ์รหัสข้อมูลหมึกแม่เหล็ก เครื่องอ่านและแยกเช็ค ตลอดจนเครื่องคอมพิวเตอร์ไว้ใช้เองภายในธนาคารอยู่แล้ว วิธีการแยกเช็คและตรวจสอบกระทำผ่านเครื่องอ่านและแยกเช็ค ทำการประมวลผลโดยเครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งในการนี้สามารถใส่ระบบรบบยัดกันทันทีได้ และธนาคารคู่กรณีจะสามารถแลกเปลี่ยนเช็คกันได้มากกว่าเท่าที่ต้องการ เพียงแต่ต้องส่งยอดสรุปจำนวนฉบับจำนวนเงินไปยังศูนย์หักบัญชีให้ทันภายในเวลาที่กำหนด วิธีการเช่นนี้ก็ก่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วในขั้นตอนต่างๆ เป็นการได้ใช้ประโยชน์จากระบบคอมพิวเตอร์ที่มีอยู่อย่างเหมาะสมกับประสิทธิภาพของเครื่อง อีกทั้งปริมาณเช็คจำนวนมากของธนาคารเหล่านั้นจะไม่มา เป็นภาระจัดดำเนินการของศูนย์หักบัญชีโดยไม่จำเป็นด้วย นอกจากนี้หากศูนย์หักบัญชีต้องการความสมบูรณ์ของข้อมูลสถิติปริมาณเช็คเรียกเก็บเงินผ่านระบบทั้งหมดก็อาจกำหนดให้ธนาคารสมาชิกที่แลกเปลี่ยนเช็คเรียกเก็บเงินระหว่างกันเองภายนอกศูนย์หักบัญชียื่นส่งรายละเอียดข้อมูลการเรียกเก็บเงินดังกล่าวมายังศูนย์หักบัญชีในรูปของ เทปแม่เหล็กหรือจานแม่เหล็กก็ย่อมกระทำได้